

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์และส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเรื่องคำเรียกญาติ คำเรียกรส ชื่อสถานที่ ชื่อคน และชื่อผ้าทอ เป็นต้น นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับอาหารและเทศกาลงานพิธีด้วย ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาที่สรุปจากการทบทวนวรรณกรรม โดยแบ่งเป็นหัวข้อ 6 ข้อ ดังนี้

1. มโนทัศน์พื้นฐานทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์
2. การวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis)
3. การสร้างกฎรวม (generalized rule)
4. งานวิจัยทางด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์
 - 4.1 งานวิจัยทางด้านคำเรียกญาติ
 - 4.2 งานวิจัยทางด้านคำเรียกรส
 - 4.3 งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อสถานที่
 - 4.4 งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อคน
 - 4.5 งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อผ้าทอ
5. งานเกี่ยวกับอาหาร
 - 5.1 งานวิจัยทางเทคโนโลยีอาหาร
 - 5.2 ผลงานเกี่ยวกับอาหารไทย
6. ผลงานเกี่ยวกับประวัติเทศกาลงานพิธี

2.1 มโนทัศน์พื้นฐานทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์

อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) เป็นวิธีการวิเคราะห์ความหมายของคำในหมวดต่างๆ และเป็นการศึกษาภาษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ซึ่งการศึกษาโดยใช้วิธีนี้จะช่วยให้เราเข้าใจความคิด โลกทัศน์และการมองโลกของกลุ่มชนที่เราศึกษาได้

อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ แต่เดิมเรียกว่า "Ethnoscience" แต่ปัจจุบันรู้จักกันในคำว่า "Cognitive Anthropology" เป็นการศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ความหมายของคำในหมวดต่างๆ และเป็นการศึกษาภาษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ที่จะช่วยให้

เราเข้าใจความคิด โลกทัศน์และการมองโลกของกลุ่มคนที่เราศึกษาได้ ส่วนเรื่องที่มีคนนิยมทำการศึกษาทางด้านนี้ เช่น คำเรียกญาติ โดยมีผู้ศึกษาเรื่องคำเรียกญาติไว้มากมาย เช่น Goodenough (1956) Lounsbury (1956) และ Wallace and Atkins (1960) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเรื่อง คำเรียกสี คำเรียกรส คำสรรพนาม ชื่อโรค ชื่อสถานที่ ชื่อสัตว์ ชื่อพืช เป็นต้น

เฟรค (Frake, 1961, อ้างในปานทิพย์, 2545:7-8) เสนอวิธีการศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เพื่อให้เข้าใจถึงมโนทัศน์ของกลุ่มคนไว้ 4 วิธี ได้แก่

1. การจำแนกประเภท (segregates) คือ การจัดประเภทในการวิเคราะห์ความหมายของหน่วยคำและหน่วยทางไวยากรณ์อื่นๆ เช่น การจำแนกประเภทของอาหารในวัฒนธรรมแบบอเมริกัน ชนิดของอาหาร ได้แก่ แซนดิวิช แฮมเบอร์เกอร์และฮอตดอก โดยแซนดิวิช มีชนิดย่อย ได้แก่ แฮมและชีสแซนดิวิช แฮมเบอร์เกอร์มีชนิดย่อย คือ ชีสเบอร์เกอร์

2. การใช้ชุดคำแสดงการเปรียบเทียบ (contrast sets) คือ การแยกของสิ่งหนึ่งออกจากของอีกสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบความแตกต่าง เช่น การแยกแฮมเบอร์เกอร์และแซนดิวิชออกจากกัน

3. การจัดจำพวก (taxonomies) คือ การจัดลำดับสิ่งของตามแบบชาวบ้าน ซึ่งจะชี้ให้เห็นว่า "ชื่อ" ของสิ่งของไม่สามารถบอกได้เสมอไปว่าจัดอยู่ในกลุ่มไหน เช่น "Eskimo pie" หากดูแค่ชื่อ จะคิดว่าเป็นชื่อของ "พาย" แต่ความจริงแล้วหมายถึง ชนิดของไอศกรีม จึงต้องอยู่ภายใต้ประเภทของไอศกรีม

4. การให้คุณสมบัติประจำตัว (attributes) คือ การวิเคราะห์โดยใช้ชุดเปรียบเทียบ แล้วจึงใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis) ซึ่งคือ การให้ค่าบวกลบ (binary) เพื่อแสดงว่ามีลักษณะนั้นๆหรือไม่ เช่น sigbet มีลักษณะ [-woodiness] และ [+rigidity]

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546:1) ได้กล่าวถึงอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ไว้ในบทความเรื่อง "อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ : วิธีการศึกษาภาษาเพื่อเข้าถึงระบบปริธานของมนุษย์"ว่า "อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เป็นแนวทางการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์และทำให้เข้าใจระบบปริธานของมนุษย์เป็นอย่างดี ซึ่งหมายถึง ระบบความรู้ ความคิด มโนทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตามจากการวิเคราะห์ความหมายของคำในภาษาของกลุ่มนั้น"

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, (2546:5) ได้กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ไว้ว่า มีหลักการ ดังนี้

1. คำในภาษาเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ การวิเคราะห์คำจึงทำให้เห็นและเข้าใจมโนทัศน์ ซึ่งจะทำให้เข้าระบบความรู้ ความคิด และวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาได้
2. ข้อมูลที่ใช้ต้องได้มาอย่างธรรมชาติ และเป็นวัตถุวิสัย
3. เน้นการวิเคราะห์ความหมายของคำ
4. ผู้วิเคราะห์ต้องใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ที่สามารถตรวจสอบได้
5. เป้าหมายของการวิเคราะห์ คือ การตีแผ่ระบบความรู้จากมุมมองของชาวบ้าน ไม่ใช่ มุมมองจากผู้วิเคราะห์

วิธีการวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่มีการนิยมใช้กันมาก ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis) การสร้างกฎรวม (generalized rule) ซึ่งในการวิเคราะห์ชื่ออาหารก็จะนำวิธีการวิเคราะห์เหล่านี้มาใช้ด้วยเช่นกัน

2.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis)

วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential Analysis) เป็นการวิเคราะห์ส่วนประกอบทางความหมายของคำ โดยหามิติแห่งความแตกต่าง (dimensions of contrast) เป็นการพิจารณาคำเพื่อวิเคราะห์ว่าแตกต่างกันในแง่ใดบ้าง และระบุอรรถลักษณะ (semantic features) ในแต่ละมิติแห่งความแตกต่าง ดังนั้นความหมายจึงสามารถแตกออกเป็นลักษณะ (feature) และลักษณะแต่ละลักษณะก็คือองค์ประกอบทางความหมายของคำ ผู้ศึกษาต้องดูว่าลักษณะอะไรที่ประกอบในความหมายนั้น เพื่อให้เราสามารถแยกคำให้ต่างกันได้ ซึ่งวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบจึงเป็นประโยชน์มากต่อการหาความเหมือนและความแตกต่างของคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ดังนั้นการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นวิธีการที่นิยมใช้ในการศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาในบทที่ 6

2.3 การสร้างกฎรวม (generalized rule)

วิธีการสร้างกฎรวมเป็นวิธีที่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, (2546: 6) อธิบายว่าเป็นการสรุปรูปแบบของชื่อต่างๆ ในรูปของกฎ เช่น งานวิจัยของปานทิพย์ มหาไตรภพ (2545, ดูในบทที่ 2 ข้อ 2.4.4) ศึกษาเรื่องนามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ได้แสดงกฎรวมโครงสร้างของนามสกุลพระราชทานซึ่งเขียนเป็นกฎได้ว่า (102) หมายความว่า โครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งต้องปรากฏอย่างน้อย 1 โครงสร้าง

โดย 1 หมายถึง ส่วนหลัก+(ส่วนเสริมท้าย) เช่น สิริจันทพันธุ์ (“สิริจันท” เป็นราชทินนาม)
 2 หมายถึง ณ+ชื่อสถานที่ เช่น ณ อยุธยา ส่วนงานที่เป็นการสร้างกฎรวมเกี่ยวกับชื่อสถานที่
 เช่น งานวิจัยของน้องนุช มณีอินทร์ ศึกษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ (2543,คู่มือบทที่ 2
 ข้อ 2.5.3) โดยชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามโครงสร้าง ได้ 3 รูปแบบใหญ่ 1)
 ภูมิประเทศ+(ลักษณะเฉพาะ)+(คุณสมบัติ) เช่น สัน, สันมะค่า, ท่ากว้าง เป็นต้น 2) ชื่อเฉพาะ
 เช่น กาวิละ 3) ชุมชน+(ชื่อชุมชน) เช่น กาด นิคมท่าโป่ง เป็นต้น กฎนามสกุลพระราชทานและ
 กฎชื่อหมู่บ้านนี้มีความเป็นสากลสามารถนำไปใช้ได้กับชื่อนามสกุลและชื่อสถานที่อื่นๆได้

2.4 งานวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์

เนื่องจากการศึกษาเรื่องชื่อของอาหารมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเป็นอันมาก ผู้วิจัย
 จึงเห็นว่าวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis) น่าจะเป็นวิธีที่จะทำให้สามารถ
 เข้าถึงมโนทัศน์พื้นฐานของคำที่ศึกษา และทำให้เข้าใจวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยศึกษาได้มากกว่าวิธีการ
 อื่น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นวิธีในการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้พบทวนงานวิจัย
 เกี่ยวกับคำเรียกญาติ คำเรียกรสและคำเรียกชื่อคน ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นหลัก
 ดังนี้

2.4.1 งานวิจัยเรื่องคำเรียกญาติ

งานวิจัยเกี่ยวกับคำเรียกญาติในภาษาไทย เป็นงานวิจัยที่เลือกใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์
 องค์ประกอบมาใช้ในงานวิจัยเป็นอย่างมาก เพราะวิธีนี้จะช่วยให้เห็นถึงระบบคำเรียกญาติของไทย
 ได้ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับคำเรียกญาติที่สำคัญ มีดังนี้

การศึกษาคำเรียกญาติในภาษาไทย ซึ่งเป็นงานของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์
 (Prasithratsint, 2001) เรื่อง “A Componential Analysis of Kinship Terms in Thai” ซึ่งเป็นการ
 วิเคราะห์ระบบคำเรียกญาติในภาษาไทย ทั้งคำเรียกญาติพื้นฐานและคำเรียกญาติไม่พื้นฐาน โดย
 ใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่าคำเรียกญาติในภาษาไทยกรุงเทพ มีคำเรียกญาติ
 พื้นฐานทั้งหมด 18 คำ ได้แก่ คำว่า “พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด เทียด ลูก พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา
 หลาน หลาน หลาน” ผู้วิจัยแยกความแตกต่างของคำเรียกญาติพื้นฐานทั้งหมดออกเป็นมิติ
 แห่งความแตกต่างได้ 5 มิติ คือ รุ่น สายเลือด อายุ เพศและฝ่ายพ่อ ส่วนคำเรียกญาติไม่พื้นฐานมี

32 คำ และสามารถแบ่งออกเป็นมิติแห่งความแตกต่างได้ 8 มิติ โดยมิติที่เหมือนคำเรียกญาติพื้นฐาน 5 มิติ และเพิ่มอีก 3 มิติ ได้แก่ เพศของผู้พูด การพูดแบบรับหูและการแต่งงานใหม่

งานวิจัยเรื่อง "คำเรียกญาติในภาษาคำเมือง : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์" ของ วิภัสรินทร์ ประพันธ์ศิริ (2535) เป็นการศึกษาความหมายของคำเรียกญาติในภาษาคำเมือง และศึกษาการใช้คำเรียกญาติในแวดวงอื่น ได้แก่ การใช้เป็นสรรพนาม และคำเรียกขานในหมู่ญาติ และไม่ใชญาติ และการใช้เป็นอุปลักษณณ์ ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกญาติในภาษาคำเมืองสามารถจำแนกความแตกต่างด้วยมิติแห่งความแตกต่าง 4 มิติ คือ ในภาษาเชียงรายและลำปาง มีความแตกต่างอยู่ 4 มิติ ได้แก่ รุ่นอายุ สายเลือด อายุและเพศ และฝ่ายพ่อ/แม่ และในภาษาเชียงใหม่ ลำพูน มีมิติฝ่ายพ่อหรือแม่เพิ่มขึ้นมา ในภาษาคำเมืองทั้ง 4 จังหวัด มีลักษณะร่วมกันและต่างกัน โดยลักษณะที่ร่วมกัน ได้แก่ การใช้คำเรียกญาติประเภทเดียวกันในความหมายเหมือนกันและลักษณะที่ต่างกัน ได้แก่ การใช้คำเรียกญาติที่ต่างในเรื่องเพศของพ่อ/แม่ ส่วนการใช้เป็นสรรพนาม และคำเรียกขานกับคนที่เป็ญาติและไม่ใชญาติ สามารถสะท้อนถึงระบบอาวุโสของวัฒนธรรมล้านนา เช่น การให้ความสำคัญกับผู้ที่มีรุ่นอายุสูงกว่าหรือมีอายุมากกว่า เช่น นิยมใช้คำว่า "พ่อ" "แม่" เป็นสรรพนามและคำเรียกขานบ่อยมากกว่าคำว่า "ลูก"

งานวิจัยเรื่อง "คำเรียกญาติภาษาจีนฮกเกี้ยนในภาคใต้ของประเทศไทยและเกาะปีนัง" ของ ศุภมาส เอ่งฉ้วน (2537) เป็นงานที่วิเคราะห์ความหมายแก่นของคำเรียกญาติพื้นฐานและคำเรียกญาติที่สัมพันธ์โดยการแต่งงานในภาษาจีนฮกเกี้ยน โดยใช้วิธีวิเคราะห์ห้องค้ประกอบในการศึกษา และเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นว่าความหมายของคำเรียกญาติในภาษาจีนฮกเกี้ยนสะท้อนให้เห็นลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยน ผลการวิจัยพบว่ามีมิติทางความหมายที่แยกคำเรียกญาติทั้งคำเรียกญาติพื้นฐานและที่สัมพันธ์โดยการแต่งงานทั้งหมดให้ต่างกันภาษาจีนฮกเกี้ยนทั้ง 5 ถิ่น มี 6 มิติ ได้แก่ รุ่นอายุ สายเลือดฝ่ายพ่อ/แม่ เพศ อายุและการแต่งงาน ซึ่งการใช้มิติที่คล้ายกันและต่างกันของแต่ละถิ่นส่งผลให้คำเรียกญาติทั้งระบบคำเรียกญาติพื้นฐานและที่สัมพันธ์โดยการแต่งงานมีความเหมือนและต่างกันออกไป

เมื่อเปรียบเทียบการใช้คำเรียกญาติในภาษาจีนฮกเกี้ยนทั้ง 5 ถิ่น พบว่า จังหวัดตรังและพังงามีการสัมผัสภาษากับภาษาไทยมากกว่าจังหวัดกระบี่และภูเก็ต มีคำเรียกญาติที่ใช้เรียกญาติที่มีอายุน้อยกว่าตัวเองเป็นภาษาไทย แต่จังหวัดภูเก็ตยังคงรักษาการใช้คำเรียกญาติพื้นฐานทั้งหมดให้เป็นภาษาจีนฮกเกี้ยน โดยไม่มีการยืมคำภาษาไทยเลยซึ่งต่างจากจังหวัดตรัง พังงาและ

กระบี่ทั้งที่เป็นชุมชนชกเกี้ยนที่อยู่ในประเทศไทยเหมือนกันที่มีการใช้ภาษาไทย สำหรับจังหวัดภูเก็ต มีการยืมคำเรียกญาติภาษาไทยเข้าไปใช้เรียกญาติที่สัมพันธ์โดยการแต่งงาน ซึ่งมีจำนวนการใช้เท่าๆกับจังหวัดกระบี่ กล่าวโดยสรุปคือ ระบบคำเรียกญาติทั้งพื้นฐานและที่สัมพันธ์โดยการแต่งงานของจังหวัดตรังเหมือนกับจังหวัดพังงา ระบบคำเรียกญาติโดยเฉพาะระบบคำเรียกญาติพื้นฐานของจังหวัดภูเก็ตเหมือนกับในเกาะปีนัง ระบบคำเรียกญาติที่สัมพันธ์โดยการแต่งงานของจังหวัดกระบี่เหมือนกับจังหวัดภูเก็ต ส่วนระบบคำเรียกพื้นฐานของจังหวัดกระบี่และระบบคำเรียกญาติที่สัมพันธ์โดยการแต่งงานในเกาะปีนังไม่เหมือนกับถิ่นใดเลย

จากการวิเคราะห์ยังพบอีกว่า ลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมจีนชกเกี้ยนทั้ง 5 ถิ่น มีการให้ความสำคัญกับระบบอาวุโส ซึ่งเห็นได้จากการที่ทั้ง 4 ถิ่นของภาคใต้ในประเทศไทยถึงจะมีการสัมผัสภาษาไทยแต่ก็ใช้เรียกญาติที่อายุน้อยกว่าตัวเองเท่านั้น แต่คำเรียกญาติที่มีอายุมากกว่าตัวเองยังคงใช้ภาษาจีนชกเกี้ยนอยู่ทั้งหมดรวมทั้งชาวชกเกี้ยนในเกาะปีนังด้วย สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของชาวชกเกี้ยนที่ยังคงถือเรื่อง "ระบบอาวุโส" อยู่ นอกจากนี้ยังมีการเน้นฝ่ายพ่อและการถือเพศชายเป็นสำคัญ โดยการแยกคำที่สำคัญในฝ่ายพ่อและเพศชายของคำเรียกญาติพื้นฐาน ซึ่งหมายความว่าเพศชายหรือฝ่ายพ่อมีความสำคัญมากกว่า

2.4.2 งานวิจัยเรื่องคำเรียกรส

งานวิจัยเรื่อง "คำเรียกรสในภาษาไทยถิ่นตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์" ของ อัญชลิกา ผาสุภกิจ (2543) เป็นงานวิจัยที่วิเคราะห์คำเรียกรสในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ เชียงใหม่ อุบลราชธานี และนครศรีธรรมราช โดยการจำแนกประเภทและวิเคราะห์ความหมายด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อหาระบบของคำเรียกรสชุดนี้ จากนั้นเปรียบเทียบระบบของคำเรียกรสในภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่น เพื่อระบุลักษณะของความต่างและความเหมือน งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาตามท้องถิ่นละ 5 คน โดยการถามคำถามเพื่อให้ผู้บอกภาษาระบุรสของอาหาร 150 ประเภท จากผลการวิจัยพบว่า ในภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นมีคำเรียกรสพื้นฐานที่แสดงประเภทรส 8 ประเภทเหมือนกัน ได้แก่ เปรี้ยว หวาน เค็ม ขม เผ็ด จืด ฝาดและมัน นอกจากนี้ยังพบอีกว่าภาษาไทยเชียงใหม่และอุบลราชธานีมีประเภทรสพื้นฐานมากกว่าถิ่นอื่น โดยภาษาไทยเชียงใหม่มีการใช้คำเรียกรสพื้นฐาน เรียกรสขึ้นและเผื่อน ส่วนภาษาไทยอุบลราชธานีมีการใช้คำเรียกรสพื้นฐานเรียกรสขึ้น เผื่อนและอื่น คำเรียกรสพื้นฐานทั้งหมดมีความแตกต่างกันด้วย 8 มิติแห่งความแตกต่าง ได้แก่ ปุ่มรับรสและตำแหน่งของปุ่มรับรส ความเป็นกรด รสที่ลิ้น ความแสบร้อน ความฉะอืดฉะอม ความชาลิ้น การรับรู้ทางจมูกและความมัน และจากงานนี้พบกลวิธีสร้างคำเรียกรสไม่พื้นฐาน

ได้แก่ 1) การผสมคำเรียกกรสพื้นฐานสองคำเข้าด้วยกัน เพื่อระบุคุณสมบัติของ เนื้อรส เช่น เป็รียวหวาน 2) การผสมคำว่า "ออก" กับคำเรียกกรสพื้นฐาน เพื่อระบุความเข้มข้นน้อยของรส เช่น ออกเผ็ด 3) การผสมคำเรียกพื้นฐานกับคำขยายแสดงการรับรู้ทางประสาทสัมผัสอื่นๆ เช่น จืดหอม 4) การซ้ำคำแบบเสียงวรรณยุกต์ไม่เปลี่ยน เพื่อระบุความไม่เข้มข้นของรส เช่น ชื่นๆ 5) การผสมคำเรียกกรสกับคำขยายเพื่อบอกความเข้มข้นของรส เช่น หวานเจี๊ยบ และ 6) การซ้ำคำแบบเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยน เพื่อระบุความเข้มข้นมากของรส เช่น เพื่อน-เพื่อน นอกจากนี้กลวิธีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่า ผู้บอกภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นมีทัศนคติทางบวกต่อรสมัน ส่วนทัศนคติทางลบพบว่า ผู้บอกภาษาไทยถิ่นเชียงใหม่มีทัศนคติทางลบต่อรสขื่นและเผื่อน ส่วนผู้บอกภาษาไทยอุบลราชธานีมีทัศนคติด้านลบต่อรสขื่น เผื่อนและขื่น โดยสรุปแล้วจากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่มีที่อยู่ต่างสภาพภูมิศาสตร์กัน แม้จะอยู่ในชาติเดียวกัน สื่อสารกันเข้าใจ แต่มีคำเรียกกรสต่างกัน เนื่องจากมีทรัพยากรอาหารและวัฒนธรรมการกินที่ต่างกัน

2.4.3 งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อสถานที่

งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อสถานที่ก็เป็นอีกงานวิจัยหนึ่งที่น่าสนใจใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของชื่อ รูปแบบของชื่อ การสร้างกฎของชื่อที่ต้องการศึกษา รวมทั้งความหมายแฝงที่ปรากฏอยู่ในชื่อ เพื่อสะท้อนวิถีคิดของผู้ตั้งชื่อสถานที่ งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อสถานที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

งานวิจัยของ ฟราน โบแอส (Boas, 1934, 1964: 171-76 อ้างในน้องนุช, 2543: 14-15) เรื่อง "On Geographical Names of the Kwakiutl Indians" เป็นงานวิจัยที่ศึกษาชื่อทางภูมิศาสตร์ของชาวอินเดียนเผ่าควากิอุทล์ (Kwakiutl Indians) ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ริมทะเล โดยเปรียบเทียบโครงสร้างทางภาษากับโครงสร้างของชื่อทางภูมิศาสตร์ที่มีการเติมปัจจัย (suffix) หรือการนำคำ 2 คำไปผสมกัน เพื่อแสดงถึงลักษณะของสถานที่บริเวณนั้นให้เด่นชัดขึ้น และเพื่อเป็นการพิสูจน์ว่า ชื่อทางภูมิศาสตร์ได้รับอิทธิพลหรือถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางภาษา จากงานวิจัยพบว่า โครงสร้างของชื่อมีการเติมปัจจัยเพื่อบอกทิศทางและตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ โดยนำมาประกอบกับคำอื่นที่นำมาใช้ในการตั้งชื่อเช่นเดียวกับโครงสร้างทางภาษา นอกจากนี้ชื่อทางภูมิศาสตร์ของชาวเผ่านี้ยังมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ล้อมรอบถิ่นที่อยู่ โดยชื่อเหล่านี้มีการบรรยายรูปร่าง ลักษณะ ภูมิประเทศและลักษณะเด่นของพื้นที่ที่เป็นจุดสนใจด้วย เช่น สถานที่ที่มีคลื่นยักษ์ ลม ฟองคลื่นและกระแสน้ำ หรือความกว้าง ความตื้นของ

แม่น้ำ ที่กำบังลม สิ่งมีชีวิตที่พบในตำนานก็ถูกนำมาใช้เป็นชื่อสถานที่ด้วย และยังพบว่า ชาวอินเดียนเผ่านี้ไม่นิยมตั้งชื่อภูมิศาสตร์ตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และเรื่องผี โดยสรุปแล้วชื่อทางภูมิศาสตร์ของชาวอินเดียนเผ่ากวางกือทูล์นี้ ได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางภาษาด้วย นอกเหนือจากความใจในเรื่องวัฒนธรรมของคน โดยรูปแบบของชื่อสถานที่ที่ใช้นั้นใช้ปัจจัยกำหนดทิศทางหรือตำแหน่งทางภูมิประเทศ โดยประกอบกับคำที่นำมาตั้งชื่อ ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้ไม่มีจำนวนคำมากเกินไป

งานวิจัยของ นื่องนุช มณีอินทร์ (2543) เรื่อง "การปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่" ศึกษารูปแบบโครงสร้างของชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2523, 2533 และ 2541 และศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อหมู่บ้าน การปรับเปลี่ยนด้านภาษาในลักษณะต่างๆ รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน และจากการศึกษาพบว่า รูปแบบของโครงสร้างของชื่อหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่จำแนกตามโครงสร้าง มี 3 รูปแบบใหญ่ โดยเรียงลำดับจากการปรากฏมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด คือ 1) ภูมิภาค+(ลักษณะเฉพาะ)+(คุณสมบัติ) เช่น ดง สันมะนาว ดอยน้อย เป็นต้น 2) ชื่อเฉพาะ เช่น กาวิละ 3) ชุมชน+(ชื่อชุมชน) เช่น กาด นิคมท่าโป่ง เป็นต้น และจากการศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อหมู่บ้าน พบวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาจากชื่อหมู่บ้าน ดังนี้ คือ การตั้งถิ่นฐานใกล้น้ำ ความสำคัญของพื้นที่ป่าต่อวิถีชีวิตคนเชียงใหม่ ลักษณะภูมิภาคแบบพื้นที่สูง ความหลากหลายของพืชพรรณ การบ่งบอกทิศทาง ตำแหน่งหรือลักษณะเด่นของหมู่บ้าน ความสำคัญของวัดและศาสนา ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และการเปลี่ยนแปลงลักษณะของหมู่บ้าน ส่วนการปรับเปลี่ยนของชื่อหมู่บ้าน ซึ่งใช้วิธีเปรียบเทียบชื่อหมู่บ้านที่ละชื่อใน 3 ช่วงเวลา มาเปรียบเทียบกัน ซึ่งพบลักษณะการเปลี่ยนแปลง 3 ลักษณะ เรียงลำดับจากการปรากฏมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด คือ การปรับเปลี่ยนด้านศัพท์ เช่น กาดชี้เหล็ก > ตลาดชี้เหล็ก การปรับเปลี่ยนด้านตัวสะกด เช่น ป่าฮวก > ป่ารวก การปรับเปลี่ยนด้านโครงสร้าง เช่น หนองหอย > หนองหอยใหม่ เป็นต้น สำหรับปัจจัยของการปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านมี 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านภาษา ปัจจัยด้านภูมิภาค ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง

งานวิจัยของวัชรภรณ์ บัวนิล (2536) ศึกษาเรื่อง "เปรียบเทียบการจำแนกชื่อแหล่งน้ำ 6 จังหวัด ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยศึกษาเปรียบเทียบการจำแนกชื่อแหล่งน้ำ 6 จังหวัดในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการวิเคราะห์ความหมายของ

คำศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อแหล่งน้ำ และศึกษาว่าความแตกต่างในการเรียกชื่อแหล่งน้ำ สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรทั้งสองภาคว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ซึ่งผลการศึกษาในเรื่องคำเรียกชื่อแหล่งน้ำของทั้งสองภาค พบว่าการปรากฏของแหล่งน้ำ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. คำเรียกชื่อแหล่งน้ำที่ชื่อเดียวกันทั้งสองภาค 2. คำเรียกชื่อแหล่งน้ำที่มีในภาคกลางแต่ไม่มีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3. คำเรียกชื่อแหล่งน้ำที่มีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่ไม่มีในภาคกลาง

สำหรับการศึกษาด้านความหมายของคำเรียกชื่อแหล่งน้ำของทั้งสองภาค แบ่งความหมายออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มอรรถลักษณะหลัก 2. กลุ่มอรรถลักษณะรอง 3. อรรถลักษณะเฉพาะคำ

ผลการศึกษาพบว่า อรรถลักษณะหลักส่วนใหญ่เป็นอรรถลักษณะที่เกิดกับคำเรียกชื่อแหล่งน้ำที่มีชื่อเรียกเดียวกันทั้งสองภาค สำหรับอรรถลักษณะรองส่วนใหญ่เป็นอรรถลักษณะที่เกิดเฉพาะในแต่ละภาค ส่วนอรรถลักษณะเฉพาะคำพบว่าอรรถลักษณะที่เหมือนกันทั้งสองภาค แต่ใช้ชื่อเรียกที่ต่างกัน และผู้วิจัยแบ่งอรรถลักษณะของคำเรียกชื่อแหล่งน้ำของทั้งสองภาคที่สะท้อนการดำรงชีวิตของประชากรทั้งสองภาคออกเป็น 5 ลักษณะใหญ่ๆ คือ 1. คำที่มีอรรถลักษณะ [ที่ลุ่มน้ำ] 2. คำที่มี อรรถลักษณะ [ยาว] 3. คำที่มีอรรถลักษณะ [น้ำไหลออกจากใต้ดิน] 4. คำที่มีอรรถลักษณะ [สำหรับควายนอนเกือกโคลนตม] 5. คำที่มีอรรถลักษณะ [น้ำไหลจากใต้หิน] พบว่า คำที่มีอรรถลักษณะในกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 สะท้อนภูมิประเทศของทั้งสองภาคแตกต่างกัน การดำรงชีวิตของประชากรทั้งสองภาคแตกต่างกัน ส่วนคำที่มีอรรถลักษณะในกลุ่มที่ 3 4 และ 5 ในทั้งสองภาคไม่แตกต่างกันมากนัก จึงทำให้คำเรียกชื่อแหล่งน้ำในลักษณะดังกล่าวมีทั้งเหมือนและแตกต่างกัน

งานวิจัยของวิยะดา จงบรรจบ (2534) เรื่อง "การศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อธุรกิจการค้า" ศึกษาองค์ประกอบที่มาของภาษาที่ใช้ วิธีสร้างคำ และองค์ประกอบทางความหมายของชื่อธุรกิจการค้า และสรุปค่านิยมและความเชื่อที่สะท้อนความหมายของชื่อธุรกิจการค้า ซึ่งผลการวิจัยมีดังนี้

1. องค์ประกอบที่มาของภาษา โดยองค์ประกอบที่พบมากที่สุด คือ ชื่อธุรกิจการค้าที่มาจากภาษาอังกฤษ รองลงมาคือ ชื่อภาษาไทยผสมภาษาบาลี-สันสกฤต และชื่อภาษาบาลี-สันสกฤต

2. การสร้างคำและการเรียงคำ ชื่อธุรกิจการค้าต่างๆ มีการประกอบคำ 4 ประเภท คือ คำโดด คำประสม คำซ้อนและคำซ้ำ คำที่พบมากที่สุด คือ คำประสมและที่พบน้อยที่สุด คือ คำโดด
3. องค์ประกอบทางความหมาย องค์ประกอบทางความหมายของชื่อธุรกิจการค้ามาจากความหมาย 2 ประเภท คือ มาจากชื่อเฉพาะ เช่น บุคคล สถานที่ และไม่ได้มาจากชื่อเฉพาะ เช่น ความหมายเกี่ยวกับประเภทของธุรกิจการค้า คุณภาพ
4. ค่านิยมที่สะท้อนจากชื่อธุรกิจการค้า มี 3 ประเภท คือ ค่านิยมในการนำภาษาต่างประเทศมาตั้งชื่อธุรกิจการค้า ค่านิยมที่เป็นนามธรรม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรือง อำนาจ ชัยชนะ เป็นต้น และค่านิยมที่เป็นรูปธรรม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับคุณภาพสินค้า คุณภาพชีวิต เป็นต้น

2.4.4 งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อคน

งานวิจัยทางด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับชื่อและนามสกุลของคนในกลุ่มต่างๆ เริ่มมีมากขึ้น ซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างออกไปตามกลุ่มชน เช่น ศึกษาเกี่ยวกับศึกษาชื่อของชาวล้านนา ศึกษาเรื่องนามสกุลของชาวไทยและชาวจีน เป็นต้น ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวนี้ก็ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบในการศึกษา โดยศึกษาลักษณะของภาษาที่ปรากฏอยู่ในชื่อ วิธีการและเกณฑ์ในการตั้งชื่อ รวมทั้งความหมายแฝงที่สามารถสะท้อนถึงค่านิยมของคนไทยที่สะท้อนจากชื่อด้วย ซึ่งงานวิจัยมีดังนี้

งานวิจัยของจรรยาศรี มุลสวัสดิ์ (2535) เรื่อง "การใช้ภาษาในการตั้งชื่อของชาวล้านนาในจังหวัดเชียงราย" ศึกษาการใช้ภาษาในการตั้งชื่อของชาวล้านนาในจังหวัดเชียงราย โดยศึกษาภาษาในการตั้งชื่อ (ภาษาคำเมือง ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต) ลักษณะโครงสร้างของชื่อและความหมายของชื่อ โดยศึกษาจากชื่อจริง ชื่อเรียก และชื่อสร้อยของชาวล้านนา โดยแบ่งเป็นสี่กลุ่มอายุ เพื่อหาลักษณะและค่านิยม ความเชื่อ และแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวล้านนาที่สะท้อนมาจากชื่อทั้ง 3 ประเภท ผลการวิจัยพบว่า ภาษาที่ชาวล้านนาใช้ในการตั้งชื่อมีการเปลี่ยนแปลง คือ เดิมจะนิยมใช้ภาษาไทยล้านนาอยู่มาก ต่อมาค่อยๆ รับภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมรและภาษาอังกฤษมาใช้ในการตั้งชื่อด้วย และจำนวนพยางค์ที่ใช้ในการตั้งชื่อก็เพิ่มขึ้นจากหนึ่งพยางค์ เป็นสอง สาม สี่ และห้าพยางค์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวล้านนาได้มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางด้านภาษาในการตั้งชื่อเข้าสู่ถิ่นล้านนา

งานวิจัยของปานทิพย์ มหาไตรภพ (2545) ศึกษา เรื่อง "นามสกุลพระราชทาน ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์" จากการวิจัย พบว่าเกณฑ์ในการตั้งนามสกุลมี 2 หลักเกณฑ์ คือ การตั้งนามสกุลตามภูมิหลังของผู้ขอพระราชทาน และการตั้งโดยใช้กลวิธีทางภาษา ซึ่งการตั้งนามสกุลตามภูมิหลังของผู้ขอพระราชทาน พบว่าเป็นการตั้งชื่อตามชื่อและลักษณะทางสังคมของผู้ขอพระราชทานและบรรพบุรุษ ส่วนการตั้งตามเกณฑ์ทางภาษา พบว่าเป็นการตั้งโดยใช้ความหมายและเสียงเดิมเป็นเกณฑ์ สำหรับโครงสร้างและรูปแบบของนามสกุลพระราชทาน พบว่านามสกุลประกอบด้วย ส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ [ส่วนหลัก+ (ส่วนเสริมท้าย)] และ ณ+ [ชื่อสถานที่] โดยอาจปรากฏส่วนเดียวหรือสองส่วนก็ได้ ซึ่งมี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. [ส่วนหลัก+ (ส่วนเสริมท้าย)] 2. [ณ+สถานที่] และ 3. [ส่วนหลัก+ส่วนเสริมท้าย] และพบว่าส่วนแรกของนามสกุลมักเป็น "ชื่อบรรพบุรุษ" ส่วนความหมายของนามสกุลที่พิจารณาจากหน่วยศัพท์ นอกเหนือจากที่มาจากชื่อเดิมหรือภูมิหลังทางสังคมก็มีการนำความหมายที่ดีเป็นสิริมงคลมาตั้ง ได้แก่ ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง การสืบเชื้อสาย คุณสมบัติและความมั่งคั่งร่ำรวย ซึ่งความหมายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของวัฒนธรรมไทย 3 ประการ คือ 1) คนไทยปรารถนาความสุข ความเจริญและความมั่งคั่ง รวมถึงความแตกต่างของการประกอบอาชีพระหว่างชาวไทยที่นิยมรับราชการ ส่วนคนจีนนิยมค้าขาย 2) วัฒนธรรมการเน้นฝ่ายชายในการสืบเชื้อสาย 3) ความนิยมยกย่องบุคคลที่มีคุณสมบัติดี เช่น เป็นคนมีความรู้ ความเมตตา ความเสียสละ

งานวิจัยของวนิดา เจริญสุข (2532) เรื่อง "นามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน : การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์" เป็นการศึกษาถึงหลักเกณฑ์ในการตั้งนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน ที่มีหลักฐานว่าเปลี่ยนมาจากแซ่จีน โดยศึกษาความหมายของแต่ละหน่วยศัพท์ที่ประกอบขึ้นเป็นนามสกุลและค่านิยม ตลอดจนระบบความคิดที่สะท้อนจากความหมายของนามสกุล จะศึกษาเฉพาะนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีหลักฐานว่าเปลี่ยนมาจากแซ่จีน ไม่ศึกษาที่มาของนามสกุล หรือศึกษาว่าผู้ตั้งนามสกุลเป็นใคร แต่งานวิจัยนี้เน้นการศึกษาหน่วยศัพท์ที่ประกอบขึ้นเป็นนามสกุล โดยไม่ศึกษาความหมายของทั้งนามสกุล การเก็บข้อมูลนั้นเก็บจากการสุ่มตัวอย่างที่มีผู้มาขอเปลี่ยนจากแซ่จีน ที่แผนกทะเบียนชื่อบุคคล กองทะเบียนกลาง โดยเรียงลำดับตามตัวอักษร แล้วคัดนามสกุล 5 อันดับแรกที่ขึ้นต้นด้วยคำเดียวกันมาเป็นข้อมูล นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามนักเรียนชั้นมัธยม-ปลาย ร.ร. วัดน้อยในนพคุณ จำนวน 60 คน และจากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามพบว่า วิธีตั้งนามสกุลของคนไทยกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์กับ

แซ่เดิม โดยมีเสียงของนามสกุลใหม่บางเสียงคล้ายกับเสียงของแซ่เดิม จากนั้นสุ่มตัวอย่างโดยดึงนามสกุลจำนวน 5 นามสกุลจากแต่ละตัวอักษรที่เป็นพยัญชนะต้น (ทั้งพยัญชนะเดียวและควบกล้ำ) หรือพยัญชนะต้นและสระ เช่น 5 นามสกุลจากรายชื่อที่ขึ้นต้นด้วย กร ได้แก่ กรพาณิชนกุล กรรักษ์นกุล กรวิลาศ กรศิริวิไล กรไสว และ 5 นามสกุลจากรายชื่อที่ขึ้นต้นด้วย กิตติ ได้แก่ กิตติกาญจนสกุล กิตติกุลวงศ์ กิตติคุณธรรม กิตติเกษมสุข กิตติโกมลกุล ทำแบบนี้ไปเรื่อยๆ โดยเรียงตามตัวอักษรที่ปรากฏในลิงค์ข้อมูลจาก ก ถึง ฮ แล้ววิเคราะห์วิธีตั้งนามสกุลพร้อมสรุปหลักเกณฑ์ในการตั้งนามสกุลของชาวไทยเชื้อสายจีน โดยศึกษาความหมายของแซ่ต่างๆที่พบในข้อมูลทั้งหมดซึ่งเป็นแซ่เดิมของเจ้าของนามสกุล และวิเคราะห์วิธีตั้งนามสกุลของชาวไทย โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์กันในด้านใดเป็นความสัมพันธ์ทางเสียงหรือความหมาย โดยกำหนดรหัสเป็นตัวเลขแทนความสัมพันธ์ระหว่างแซ่เดิมและนามสกุลใหม่แต่ละแบบ

ผลการวิจัยพบว่าการตั้งนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีนมีหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นการตั้งนามสกุลใหม่โดยรักษาเค้าของแซ่เดิม มี 3 ลักษณะ คือ มีเค้าทางด้านเสียงของแซ่เดิม เป็นลักษณะที่พบมากที่สุด เช่น นามสกุล "กู่เซิดซวงศ์ มาจากแซ่กู่" ลักษณะที่พบรองลงมา คือ มีเค้าทางด้านความหมายของแซ่เดิม เช่น นามสกุล "ม้าทองไทย" มาจากแซ่เบ้ (ม้า) ลักษณะที่พบน้อยที่สุด คือ มีเค้าทางเสียงและความหมายของแซ่เดิม เช่น นามสกุล "ไต่ะวิเศษสุข" มาจากแซ่ไต่ะ หลักเกณฑ์ ประการที่สอง คือ การตั้งนามสกุลโดยไม่มีเค้าของแซ่เดิม มี 2 ลักษณะ คือ ตั้งนามสกุลโดยไม่มีเค้าทางด้านเสียงและความหมายของแซ่เดิม ทั้งๆที่สามารถสืบความหมายของแซ่เดิมได้

ในส่วนของความหมายพบว่าค่านิยมของการตั้งนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีน มีค่านิยม 6 ประการ เรียงความสำคัญจากมากไปน้อย ดังนี้ ค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งปรารถนาในชีวิต ค่านิยมเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ ค่านิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติของคน ค่านิยมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

งานวิจัยของ สมชาย สำเนียงงาม (2545) ศึกษาเรื่อง "ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทย" ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทย โดยวิเคราะห์รูปคำและความหมายของชื่อคนไทยในกลุ่มอายุที่ต่างกัน และเปรียบเทียบความเชื่อในชื่อของคนไทยในภาคต่างๆด้วย จากผลการวิจัยพบว่า ชื่อของคนไทยสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีผ่านทางรูปคำและความหมายของชื่อ โดยทางรูปคำ พบว่า มีการใช้รูปคำตามตำราทักษา ซึ่งเป็นตำรา

ที่นิยมยึดเป็นหลักในการตั้งชื่อ โดยจะเลี่ยงการใช้อักษรกาลกิณีประจำวันเกิด เลือกอักษรเดชหรืออักษรศรนำหน้าชื่อ และตั้งชื่อให้มีความสัมพันธ์กับชื่อของพ่อแม่ ส่วนทางความหมายของชื่อพบว่าเลือกให้ความหมายของคำที่เป็นสิริมงคล 12 กลุ่มความหมาย โดยความหมายที่เด่นมากที่สุด ได้แก่ ความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง ความมั่งคั่ง ความรู้ความสามารถ เกียรติยศและอำนาจ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อของคนไทยนั้น โดยใช้การวิเคราะห์จากชื่อคนไทยกลุ่มอายุต่างกัน ซึ่งถือเป็นตัวแทนของชื่อที่ต่างสมัยกัน ทางด้านรูปคำพบว่าชื่อคนกลุ่มอายุ 81 ปีขึ้นไปหรือชื่อคนสมัยก่อน สะท้อนความเชื่อดังกล่าวน้อยกว่าชื่อคนกลุ่มอายุอื่น และมีแนวโน้มว่าชื่อของคนกลุ่มอายุที่ลดลง ซึ่งสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีมากขึ้น โดยใช้ชื่อที่เลี่ยงอักษรกาลกิณีและมีความสัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่มากขึ้น เช่น ใช้ชื่อของพ่อและแม่รวมผสมกันกลายเป็นชื่อของลูก ส่วนทางด้านความหมาย พบว่า ชื่อคนในสมัยก่อน สะท้อนความเชื่อที่กิริยาอาการและคุณสมบัติของเจ้าของชื่อถือเป็นสิริมงคลมากที่สุด ในสมัยต่อมาถือว่าความดีงามและความเจริญรุ่งเรืองเป็นสิริมงคลมากที่สุด และในชื่อกลุ่มคนอายุ 1-20 ปี หรือชื่อคนสมัยปัจจุบัน เปลี่ยนมาเป็นความรู้ความสามารถที่ถือว่าเป็นสิริมงคลมากที่สุด

ในการวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกิณีในชื่อคนไทยภาคต่าง ๆ นั้น พบว่าชื่อคนกลุ่มอายุ 81 ปีขึ้นไป สะท้อนความเชื่อดังกล่าวโดยแสดงออกทางการตั้งชื่อให้สัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่ และการเลือกให้ความหมายแตกต่างกันตามภาค แต่การเลี่ยงอักษรกาลกิณีไม่แตกต่างกันตามภาค คือ ทุกภาคสะท้อนความเชื่อในระดับน้อยเท่าๆกัน ส่วนชื่อคนกลุ่มอายุ 1-20 ปี พบว่ามีการเลี่ยงอักษรกาลกิณีและมีการใช้ชื่อที่มีความสัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่ รวมทั้งมีการเลือกให้ความหมายของชื่อแตกต่างกันตามภาค

2.4.5 งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อผ้าทอ

งานวิจัยเกี่ยวกับชื่อผ้าทอ เป็นงานวิจัยหนึ่งที่ค่อนข้างใหม่ที่นำวิธีการศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์มาเป็นแนวทางในการศึกษาชื่อผ้าทอและระบบการทอขึ้น เพื่อให้เข้าใจระบบและวัฒนธรรมการทอผ้า โดยเป็นงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาชื่อและระบบการทอขึ้นมัดหมี่ดั้งเดิมของคนไทพวน อำเภอ บ้านหมี่ จังหวัด ลพบุรี" ของ พิจิตรา พาณิชย์กุล (2547) เป็นงานที่วิเคราะห์ชื่อที่ใช้เรียกขึ้นมัดหมี่ของคนไทพวน จำนวน 3 ตำบล คือ ตำบลหินปัก ตำบลบ้านกล้วยและตำบลบ้านทราย ซึ่งอยู่ในอำเภอ บ้านหมี่ จังหวัด ลพบุรี โดยจะวิเคราะห์ชื่อที่ใช้เรียกประเภทพื้นฐานของลายขึ้นมัดหมี่และชื่อลายเดี่ยวและลายประสมดั้งเดิมของขึ้นมัดหมี่ และงานวิจัยนี้ยังวิเคราะห์

ระบบการทอชิ้นมัดหมี่แบบดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนให้เห็นชีวิตของคนไทพวนได้ การเก็บข้อมูลในการวิจัยนี้เก็บจากการสัมภาษณ์ การสังเกตและการปฏิบัติจริง

ผลการวิจัยพบว่าชื่อชิ้นมัดหมี่ประเภทพื้นฐานมีทั้งหมด 5 ประเภท ได้แก่ หมี่เปียง หมี่ลาย หมี่ขยาย หมี่ย้อยและหมี่คั่น และจากการวิเคราะห์โดยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ พบมิติแห่งความแตกต่าง 4 มิติ คือ จำนวนเส้นพุ่ง จำนวนหมี่ในเส้นพุ่ง การใช้ลวดไม้ประกอบและลักษณะของด้ายในเส้นพุ่ง และจากการวิเคราะห์ชื่อที่ใช้เรียกลายเดี่ยวดั้งเดิมของชิ้นมัดหมี่ 18 ชื่อ พบมิติแห่งความแตกต่าง 16 มิติ ได้แก่ การมัดลายเป็นแนวสี่เหลี่ยมคางหมู การมัดลายเป็นแถวตรงแนวนอน จำนวนแถวของลาย การมัดข้อคู่กัน การมัดลายเป็นหยักทางยาว การมัดช่วงปลายของลาย การมัดลายเป็นแนวรูปสามเหลี่ยม การมัดลายเป็นแนวรูปสามเหลี่ยมให้ซ้อนกัน การมัดลายในแนวเฉียง จำนวนลายในแนวเฉียง การมัดลายเป็นแนวสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน การมัดเฉพาะขอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน การมัดเก็บสี่ ความยาวของลาย การมัดข้อยื่นจากลาย และจำนวนข้อที่ยื่นจากลาย สำหรับชื่อที่ใช้เรียกลายประสมดั้งเดิมของชิ้นมัดหมี่จำนวน 22 ชื่อ พบความแตกต่างกันใน 3 มิติ ได้แก่ จำนวนลายเดี่ยวที่นำมาประสม ชนิดของลายเดี่ยวที่นำมาประสมและลักษณะตำแหน่งของลายที่มาประสม

จากการวิเคราะห์พบว่าระบบการทอชิ้นมัดหมี่โดยรวม มี 2 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบพื้นฐาน ซึ่งมี 9 ขั้นตอนและระบบศิลปรูปลักษณ์ของชิ้นมัดหมี่ซึ่งเป็นขั้นตอนของการทำหมี่ให้เป็นลายเดี่ยวและนำลายเดี่ยวมาประสมกันเป็นลายใหม่ นอกจากนี้ยังพบอีกว่าชื่อลายชิ้นมัดหมี่สามารถสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทพวนได้ 3 ประการ คือ วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและเกษตรกรรม วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาและวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุ

2.5 งานเกี่ยวกับอาหาร

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่ายังไม่มียานวิจัยที่เกี่ยวกับชื่อของอาหารทางด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ในแง่ของการวิเคราะห์องค์ประกอบและการสร้างกฎรวมของชื่ออาหารไทยเลย มีเพียงแต่งานวิจัยเกี่ยวกับอาหารในแง่ของวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างเช่น การศึกษาถึงสารที่มีอยู่ในอาหารชนิดต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าอาหารมีส่วนประกอบอะไร หรือมีผลงานที่เกี่ยวกับประวัติและที่มาของชื่อขนมเท่านั้น

2.5.1 งานวิจัยทางเทคโนโลยีอาหาร

งานวิจัยของ จารุวรรณ พัฒนอริยางกูล (2540) ศึกษาการเสริมรสชาติในแป้งชูบทอด งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตแป้งชูบทอดที่มีรสชาติไขมันเป็นส่วนผสม ในขั้นแรกได้ศึกษาองค์ประกอบทางเคมีของวัตถุดิบ จากนั้นคัดเลือกสูตรแป้งชูบทอดสำหรับการผลิตหอมใหญ่และปลาหมึกชูบแป้งทอด โดยแปรปริมาณ แป้งสาลี แป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวโพด และอัตราส่วนแป้งต่อน้ำ ต่อมาศึกษาปริมาณรสชาติไขมันที่ใช้ได้ในผลิตภัณฑ์ จากนั้นปรับปรุงคุณภาพด้านความกรอบของผลิตภัณฑ์โดยการแปรภาวะในการทอด และศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพระหว่างเก็บแป้งชูบทอดและผลิตภัณฑ์ชูบแป้งทอดแช่แข็ง โดยการวิเคราะห์ค่า TBA ปริมาณแบคทีเรีย รา และทดสอบคุณภาพทางประสาทสัมผัส ผลการทดลองพบว่า สูตรแป้งชูบทอดสำหรับหอมใหญ่ ประกอบด้วย แป้งสาลี 65% แป้งข้าวเจ้า 5% และแป้งข้าวโพด 30% สำหรับปลาหมึกประกอบด้วย แป้งสาลี 55% แป้งข้าวเจ้า 40% และแป้งข้าวโพด 5% ทั้ง 2 สูตรใช้อัตราส่วนแป้งต่อน้ำ 1:1.3 ปริมาณรสชาติไขมันที่ใช้ในหอมใหญ่และปลาหมึกชูบแป้งทอดเสริมรสชาติไขมันคือ 21% และ 18% ตามลำดับ

งานวิจัยของ ชนินันท์ วรธนะหทัย (2542) ศึกษาการเปรียบเทียบสมบัติทางเคมีและกายภาพของแป้งที่ได้จากพันธุ์ข้าวไทย และการผลิตมอนโทเดกซ์ทริน งานวิจัยนี้แบ่งการทดลองเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ทำการผลิตแป้งโดยวิธีโม่แห้งจากข้าวที่คัดเลือกพันธุ์แล้ว 5 พันธุ์ ได้แก่ ขาวดอกมะลิ 105 ชัยนาท 1 เหนียวสันป่าตอง ก.วก. 1 และก่ำดอยสะเก็ด และศึกษาสมบัติทางเคมีและกายภาพของแป้งข้าวที่ผลิตได้ ส่วนที่ 2 นำแป้งข้าวมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์มอนโทเดกซ์ทรินเหลว (DE 15-20)

ผลการทดลองในส่วนแรกแสดงให้เห็นว่าพันธุ์ข้าวที่ต่างกันให้องค์ประกอบทางเคมี และสมบัติทางกายภาพที่แตกต่างกัน และให้ผลผลิตแป้งข้าวต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพันธุ์ข้าวเหนียว (ข้าวเหนียวสันป่าตองและข้าวก่ำดอยสะเก็ด) ให้ผลผลิตแป้งข้าวสูงกว่าพันธุ์ข้าวเจ้า (ข้าว ก.วก. 1 ขาวดอกมะลิ 105 และ ชัยนาท 1) ข้าวเหนียวมีความชื้นสูงกว่า แต่มีปริมาณอมัยโลสและไขมันต่ำกว่าข้าวเจ้า ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบเคมีทำให้ความแข็งแรงภายในเมล็ดของข้าวต่างพันธุ์มีความต่างกัน และส่งผลให้สมบัติทางกายภาพของข้าวต่างพันธุ์มีความต่างกัน

การผลิตมอนโทเดกซ์ทรินเหลวให้มี DE 15-20 นั้น จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าข้าวต่างพันธุ์ จะใช้เวลาในการย่อยต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เวลาที่ใช้ในการย่อยของแป้งข้าว ก.วก. 1

แป้งข้าวเหนียวสันปาดทอง แป้งข้าวกำลังละเอียด แป้งข้าวชัณนาท 1 และแป้งข้าวขาวดอกมะลิ 105 อยู่ในช่วง 11.07-22.38, 23.03-37.93, 24.65-39.76, 36.00-55.54 และ 39.79-58.22 มอลโทเดกซ์ทรินที่ผลิตจากแป้งข้าวชัณนาท 1 และแป้งข้าวขาวดอกมะลิ 105 ให้ความชื้นสูง ในขณะที่มอลโทเดกซ์ทรินที่ผลิตจากข้าว ก.วก. 1 แป้งข้าวเหนียวสันปาดทองและแป้งข้าวกำลังละเอียดมีความใส แม้ทำการเก็บไว้ในอุณหภูมิ 15 องศาเซลเซียส เป็นเวลานาน 2 เดือน นอกจากนี้ยังพบว่ามอลโทเดกซ์ทรินจากแป้งข้าวกำลังละเอียดให้ผลิตภัณฑ์ใสสีชมพูอ่อน

งานวิจัยของ วสันต์ ศิริวงศ์ (2543) ศึกษาเรื่อง "สมบัติทางเคมีกายภาพของสตาร์ชที่สกัดได้จากกล้วยไทยบางชนิด" การผลิตสตาร์ชจากกล้วยดิบ ตัวแปรที่ศึกษา สายพันธุ์และสารละลายที่ใช้ในการสกัด โดยสายพันธุ์ที่ศึกษาได้แก่ กล้วยสายพันธุ์หักมุก น้ำว่าคอมพิวเตอร์ และตานี ผลผลิตของสตาร์ชอยู่ในช่วง 11-34% (db) มีปริมาณโปรตีน 0.25-1.73% (db) และค่าดัชนีความขาวอยู่ในช่วง 84.41-96.26 ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแปรดังกล่าวข้างต้น สารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ (0.05 N) เป็นสารละลายที่เหมาะสมในการสกัดสตาร์ชจากกล้วยสำหรับศึกษาสมบัติทางเคมีกายภาพสมบัติทางเคมีของสตาร์ชจากกล้วยมีค่าแตกต่างกันตามสายพันธุ์ของกล้วยที่ใช้ในการผลิตสตาร์ช โดยมีปริมาณความชื้น 11.47-11.76%, โปรตีน 0.22-0.93% (db), เถ้า 0.07-0.17% (db), ฟอสฟอรัส 0.016-0.025 (db), สตาร์ช 95.68-99.46% (db) และอะมิโลส 30.90-31.98% (db) สำหรับสมบัติทางกายภาพที่สำคัญ คือ เม็ดสตาร์ชมีรูปร่างและขนาดแตกต่างกัน รูปแบบของการพองตัว และการละลายของสตาร์ชเป็นแบบ 2 ขั้นตอน

2.5.2 ผลงานเกี่ยวกับอาหารไทย

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทย มีการพูดถึงที่มาของคำว่า "ขนม" อยู่มาก เช่น หนังสือ "ตำนานขนมไทย" ของ มณฑิลา ศุภลักษณ์ (2541) ได้พูดถึงว่ามีการตั้งคำถามถึงที่มาของคำว่า "ขนม" ว่ามีที่มาจากอย่างไรอยู่หลายข้อสันนิษฐาน โดยมีการสันนิษฐานไว้ว่า "ข้าวขนม" "เข้าขนม" "ข้าวหนม" น่าจะเป็นที่มาของคำว่า "ขนม" ซึ่งผู้สันนิษฐานหลายท่านตั้งข้อสันนิษฐานไว้ ตั้งแต่คำแรกว่า "ข้าวขนม" ซึ่งเป็นคำที่นักคหกรรมศาสตร์ส่วนมากบอกต่อกันมาว่าน่าจะมาจากคำนี้ เพราะขนมได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียที่ใช้ข้าวกับนมเป็นส่วนผสมสำคัญที่สุดในการทำขนม แต่ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ เนื่องจากนมไม่มีบทบาทสำคัญในขนมไทยเลย เพราะขนมไทยจะใช้มะพร้าวหรือกะทิในการทำ สำหรับ "เข้าขนม" นั้น พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจรุสพรปฏิญาณ ได้ทรงตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า "หนม" เพี้ยนมาจาก "เข้าหนม" เนื่องจาก

“หนม” นั้น แปลว่า หวาน แต่ก็ไม่ปรากฏความหมายของ“ขนม” ในพจนานุกรมไทย เพียงแต่ทางเหนือเรียกขนมว่า “ข้าวหนม” อย่างไรก็ตามก็ไม่พบความหมายของคำว่า “หนม” ในฐานะคำท้องถิ่นภาคเหนือเมื่ออยู่โดด ๆ ในพจนานุกรมเช่นกัน อีกข้อสันนิษฐานหนึ่งที่น่าสนใจ ก็คือคำว่า “ขนม” อาจมาจากคำในภาษาเขมรว่า “หนม” ที่หมายถึง อาหารที่ทำมาจากแป้ง เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าขนมส่วนใหญ่ล้วนทำมาจากแป้งทั้งนั้น โดยมีน้ำตาลและกะทิเป็นส่วนผสม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า “ขนม” เพี้ยนมาจาก “หนม” ในภาษาเขมรก็ได้

ขนมไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ในหนังสือ “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม” (ส.พลาายน้อย, 2546: 25) ได้กล่าวถึง “ย่านป่าขนม” หมายถึง ตลาดที่ขายขนมโดยเฉพาะ ซึ่งได้กล่าวถึงขนมบางชนิด คือ ขนมชะมด ขนมกงเกวียน ขนมกิมถั่ว ขนมลำปะนี ซึ่งถือว่าเป็นขนมโบราณ การที่ไทยได้ติดต่อกับชาวจีนและอินเดีย ในสมัยสุโขทัย มีส่วนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านอาหารกับคนต่างชาติ ซึ่งในสมัยอยุธยาไทยเริ่มมีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศทั้งชาติตะวันตกและตะวันออก คนไทยจึงรับเอาวัฒนธรรมด้านอาหารของชาติต่างๆ มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของคนไทย วัตถุประสงค์ที่หาได้ในท้องถิ่น ตลอดจนนิสัยการบริโภคของคนไทย จนทำให้คนรุ่นหลังแทบจะแยกไม่ออกเลยว่า ขนมชนิดใดเป็นขนมไทยแท้ๆ หรือขนมชนิดใดที่ยืมต่างชาติมา เช่น ทองหยิบ ทองหยอดและฝอยทอง บางคนอาจคิดว่าเป็นขนมไทยแท้ๆ แต่ความจริงขนมชนิดนี้มีต้นกำเนิดจากประเทศโปรตุเกส โดยท่านผู้ญิงวิชาเอนทร์ หรือมารี ก็มาร์ หรือ “ท้าวทองกีบม้า” เป็นผู้เผยแพร่ในวัง และสอนให้สาวชาววังทำของหวาน โดยเฉพาะเป็นผู้นำไข่ขาวและไข่แดงมาเป็นส่วนผสมสำคัญในขนมอย่างที่ชาวโปรตุเกสได้ทำ ซึ่งขนมที่ท่านท้าวทองกีบม้าทำขึ้นยังเป็นที่นิยมจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ขนมหม้อแกง ขนมทองโปร่ง ขนมทองพลุ ขนมลำปะนี ขนมไข่เต่า เป็นต้น

ในสมัยก่อนมีการทำขนมกันอย่างแพร่หลาย จึงเกิดย่านทำขนมขายในกรุงเทพมหานครหลายแห่ง (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2453: 115) ได้แก่ บ้านตรอกมะตูม อยู่ปากตะวันตกของถนนอรุณอมรินทร์ หลังวัดระฆังโฆสิตาราม ทำมะตูมเชื่อมเป็นอาชีพมาแต่โบราณแล้ว นอกจากนี้ยังทำเปลือกส้มโอเชื่อม บ้านตรอกข้าวหลาม อยู่ด้านหลังวัดระฆังโฆสิตาราม ทำข้าวหลามและข้าวหมากขาย ส่วนบ้านกุฎีจีน เป็นหมู่บ้านเดิมของชาวโปรตุเกสในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ อยู่บริเวณวัดทางตาคูร์สในปัจจุบัน ทำขนมฝรั่งกุฎีจีน ซึ่งมีลักษณะคล้ายฟรุ๊ตเค้ก มีชั้นฟัก ลูกพลับแห้ง แต่งหน้าแล้วโรยน้ำตาลทราย บ้านตลาดน้อย ตั้งอยู่บนถนนลำเพ็ญตอนล่าง มีโรงงานทำ

ขนมแบบจีนหลายอย่าง เช่น จันอับ ขนมเปี๊ยะ ขนมโก๋ ขนมไป เป็นต้น บ้านตรอกซี้เต้า อยู่บนถนนดำรงรักษ์ ใกล้ตลาดมหานาค มีการทำขนมอบขาย เช่น ขนมฝิง ขนมกลีบสละ ขนมเกล็ดปลากะโก้ ขนมหูช้าง ขนมทองม้วน ขนมทองพับ ส่วนบ้านตรอกข้าวโพด อยู่ริมถนนกรุงเกษม ใกล้ตลาดนางเลิ้ง เป็นแหล่งทำข้าวโพดคั่ว ข้าวโพดหัวโชนและบ้านโรงทำขนมปัง เดิมตั้งอยู่บนถนนเสือป่า เยื้องโรงพยาบาลกลางในปัจจุบัน ทำขนมปังปอนด์ ขนมปังกรอบ ขนมปังเม็ดมะยม ขนมปังบุหรี ขนมปังตุ๊กตา ในปัจจุบันย่านขนมเหล่านี้บางแห่งก็เหลือเพียงแค่อู๋ได้เปลี่ยนแปลงสภาพไปเป็นย่านการค้าหมดแล้ว เช่น บ้านตรอกซี้เต้า ในปัจจุบันก็ไม่มีแล้ว กลายเป็นแหล่งขายเสื้อผ้าไป

2.6 ผลงานเกี่ยวกับเทศกาลงานพิธี

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเทศกาลงานพิธีแบบดั้งเดิมจากหนังสือ "ประเพณีเนื่องในเทศกาล" ของ เสฐียรโกเศศ (2506) "ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตแต่งงาน" ของ เสฐียรโกเศศ (2539) "เทศกาลสงกรานต์" ของ เสฐียรโกเศศ (2507) เสฐียรโกเศศ ได้กล่าวว่า ประเพณีแต่งงาน เป็นการที่ชายและหญิง มาอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อสร้างครอบครัว ประเพณีการแต่งงานเริ่มขึ้นจากพิธีสู่ขอ ซึ่งพ่อ แม่หรือผู้ใหญ่ของฝ่ายชายจะเป็นผู้ทำพิธีนี้ ซึ่งประเพณีการสู่ขอที่ทำกันในอดีต จะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ผู้ปกครองข้างฝ่ายชายไปขอสูต่อผู้ปกครองข้างฝ่ายหญิง และอีกลักษณะจะเป็นผู้ปกครองข้างฝ่ายหญิงจะไปขอสูต่อผู้ปกครองข้างฝ่ายชาย ซึ่งทำให้เกิดการสมรสขึ้น 2 แบบ คือ อาวาหมงคล และวิวาหมงคล ซึ่งอาวาหมงคล จะเป็นการที่ฝ่ายหญิงจะมาอยู่กับฝ่ายชาย ส่วนวิวาหมงคล จะเป็นฝ่ายชายไปอยู่กับฝ่ายหญิง เดือนที่จะจัดพิธีแต่งงาน จะถือฤกษ์แต่งงาน ต้องเป็นเดือนคู่ โดยนับตามเดือนไทย อย่างเดือน 2, 4, 6 และ 10 โดยมีขันหมากเอก และขันหมากโท ซึ่งขันหมากเอกจะใส่หมากพลูที่จัดจีบไว้ ใส่สินสอด เงินทุน และใส่ของอันเป็นมงคล อย่างพวก ถั่ว งา ข้าวเปลือก ใบเงินใบทอง ลงไปด้วย โดยต้องมีฝาปิด หุ้มผ้าลายและใช้ผ้าไหมรัดไว้ ส่วนขันหมากโทนั้น ถือว่าเป็นบริวารขันหมาก จะใส่พวกของใช้ต่างๆ เช่น ผ้าไหว้สำหรับผีบรรพบุรุษ หรือพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเท่านั้น และต้องจัดเป็นคู่ ซึ่งเป็นคนละอย่างกับผ้ารับไหว้ของคู่บ่าวสาวที่จะมอบให้ญาติและแขก และใส่พวกอาหารที่เป็นของดิบ เช่น หมู หรือไก่ เป็นต้น และยังใส่ผลไม้ ได้แก่ มะพร้าวอ่อน กล้วยน้ำว่า ส้มโอ และใส่เหล้าขาวหรือเหล้าสีก็แล้วแต่, ต้นไม้ให้คู่บ่าวสาวปลูกร่วมกัน อันได้แก่ ต้นกล้วยต้นอ้อย ตามความเชื่อว่าการรักจะได้สดชื่นหอมหวานมีลูกหลานเต็มบ้าน ต้นหมาก ต้นพลู ต้นมะพร้าว (ที่เพิ่งออกมาจากผลแก่) ให้เกิดความเจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง และของสำคัญอีกประการที่จะขาดไม่ได้ คือขนมแต่งงาน อันมีขนมกง

ขนมทองเอก ขนมขะมัด ขนมสามเกลอ ขนมโพรงแสม ขนมรังนก ปัจจุบันหาได้ยาก ความที่หาคนทำยาก จึงหันมาใช้ทองหยิบ ทองหยอด ขนมชั้น ขนมถ้วยฟู ขนมหม้อแกง ข้าวเหนียวแก้ว ส่วนคนไทยที่มีเชื้อสายจีนก็ใช้ขนมเครื่องจันอับแทน

เทศกาลสารท "สารท" เป็นคำของอินเดีย หมายถึงฤดู ซึ่งตรงกับฤดูในภาษาอังกฤษว่า "autumn" หรือฤดูใบไม้ร่วง ซึ่งฤดูสารทจะเป็นช่วงที่พืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์และผลไม้เริ่มสุก สำหรับเทศกาลสารทของคนไทย คือ วันที่ชาวบ้านพากันไปตักบาตรทำบุญที่วัดและเป็นวันที่ชาวบ้านถือกันว่าวันสารทเป็นวันสิ้นเดือน 10 โดยก่อนที่จะถึงวันสารท ชาวบ้านจะรวมตัวกันกวนขนมที่เรียกว่า "กระยาสารท" โดยผู้ที่กวนขนมไม่จำเป็นต้องเป็นหญิงสาวพรหมจารี เหมือนกับการกวนข้าวทิพย์ เมื่อกวนเสร็จแล้วก็นำกระยาสารทห่อใส่ใบตอง ซึ่งห่อๆหนึ่งจะมากหรือน้อยและเป็นจำนวนกี่ห่อก็แล้วแต่ นอกจากกระยาสารทที่จัดเป็นของหวานของงานแล้ว ชาวบ้านยังถวายเป็นกุศลด้วย ซึ่งก็มีอยู่มากในหน้านี้พร้อมไปด้วย เพราะกระยาสารทนั้นหวานจัด กินมากๆจะแสบคอ จึงต้องมีกล้วยไข่ที่ช่วยลดอาการแสบคอไปได้ ในวัดจะสร้างแคร่ขึ้นมา เพื่อให้ชาวบ้านวางกระยาสารทลงไป ในบาตรพระที่จัดวางเรียงเป็นแถวอยู่บนแคร่ การตักบาตรแบบนี้ เรียกว่า "ตักบาตรธารณะ" โดยแต่ละบาตรพระจะมีเด็กวัดคอยดูอยู่ในแต่ละบาตร ถ้าบาตรไหนเต็มก็จะถ่ายลงกระบุงสุ่มๆกันไว้ ส่วนพวกข้าวและอาหารชาวบ้านก็จะนำไปถวายพระบนกุฏิ เพราะถือว่า ตักบาตรกระยาสารทไม่ใช่ตักบาตรข้าว เมื่อตักบาตรเสร็จชาวบ้านก็จะกรวดน้ำ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยชาวบ้านมีความเชื่อที่ว่า ถ้าไม่ได้ตักบาตรกระยาสารทไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะได้รับความเดือดร้อนและอดๆอยากๆ หลังจากงานเสร็จแล้วก็แบ่งและแลกเปลี่ยนกระยาสารทของตนให้กับชาวบ้านคนอื่นๆ เพื่อลองชิมฝีมือของกันและกัน กระยาสารทที่มีลักษณะดี คือ ต้องมีรสหวานแหลม มัน และเหนียวหนืด แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะกวนไม่อร่อย จะมีลักษณะร่วนและไม่เหนียว พอมีแบริษัของชาวจีน ชาวบ้านจึงนำมาใส่ในขนม เพื่อให้ขนมเหนียวขึ้น แต่ก็นิยมใส่แค่พริกหนึ่งเท่านั้น เพราะถ้าใส่มากไปก็จะทำให้เหนียวมากและยากแก่การเคี้ยวด้วย

เทศกาลสงกรานต์ คำว่า "สงกรานต์" เป็นคำภาษาสันสกฤต แปลว่า "ผ่าน" หรือ "เคลื่อนย้าย" ในที่นี้หมายถึง พระอาทิตย์ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีใด ราศีหนึ่ง คือ เข้าสู่ราศีเมษ ซึ่งวันสงกรานต์นั้น มี 3 วัน คือ วันยกขึ้นราศีเมษ "วันเนา" และ "วันเถลิงศก" เริ่มตั้งแต่วันที่ 13-15 เมษายน ในสมัยก่อนไม่มีงานเทศกาลใดที่จะสนุกไปกว่างานสงกรานต์

อีกแล้ว ขนมนที่นิยมในเทศกาลนี้คือ ข้าวเหนียวแดง และกะละแม ที่ต้องใช้ขนมทั้งสองอย่างนี้ เพราะ งานกวนขนมเป็นเรื่องใหญ่ที่ทุกคนต้องมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน โดยชาวบ้าน จะเริ่มกวนก่อนวันสงกรานต์ 2-3 วัน โดยชาวบ้านจะต้องมาช่วยกันกวนที่บ้านของคนใดคนหนึ่ง เมื่อกวนเสร็จแล้วก็แบ่งเป็นชิ้นเล็กใหญ่ตามความต้องการ เพื่อเอาไปแจกญาติ ซึ่งเป็นการ ร่วมแรงร่วมใจกันกวนขนมเพื่องานบุญปีใหม่ด้วยกัน จึงถือเป็นการเริ่มต้นปีใหม่ด้วยความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

เทศกาลออกพรรษา เป็นเทศกาลที่จัดขึ้นในเดือน 11 ขึ้น 15 ค่ำมีการตักบาตรเทโวกันที่วัด ขนมนที่รับประทานกันในงานนี้ คือ ข้าวต้มมัด ซึ่งก็เหมือนกับข้าวต้มมัด แต่ต่างกันที่ข้าวต้มมัด ต่างจากข้าวต้มมัดที่ ข้าวต้มมัดเรียกตามวิธีการทำ ส่วนข้าวต้มมัดเรียกตามวิธีการห่อ ส่วนสาเหตุ ที่ต้องใช้ข้าวต้มมัดในเทศกาลนี้ เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นมีการตักบาตรที่เรียกกันว่า "ตักบาตรเทโว" ซึ่งคนไทยนิยมทำข้าวต้มมัดไปตักบาตรกัน เพราะ ข้าวต้มมัดทำง่าย และวัตถุดิบหลักที่ใช้ทำขนม นั้นทำง่าย ก็คือ ข้าวเหนียวและกล้วย สมัยก่อนการคมนาคมยังไม่สะดวกชาวบ้านต้องเดิน ไปตักบาตรที่ไกลจากบ้าน ชาวบ้านจึงทำข้าวต้มมัดไปกินกลางทางเลย ดังนั้นจึงถือเป็นประเพณี ต่อๆกันมา ข้าวต้มมัดทำง่าย แค่อุ่นให้ร้อนก็รับประทานได้เลย บางทีเราก็เห็นข้าวต้มมัด ทำเป็นก้อนมีหางยาวๆ เราเรียกว่า "ข้าวต้มลูกโยน" สาเหตุที่เรียก "ข้าวต้มลูกโยน" เพราะ เวลาที่ชาวบ้านไปเบียดเสียดกันเข้าเฝ้ารับพระพุทธเจ้าและต้องการที่จะตักบาตรแต่เข้าไปไม่ถึง จึงต้องใช้วิธีโยนข้าวต้มข้ามเข้าไปหาพระพุทธเจ้า จึงเป็นที่มาของ "ข้าวต้มลูกโยน"

พิธีบวงสรวง ตามธรรมเนียมไทย หน้าบ้านของแต่ละบ้านมักมีศาลพระภูมิตั้งอยู่ หน้าบ้านเสมอ ศาลพระภูมิของแต่ละบ้านจะมีไว้เพื่อปกป้องรักษาบ้าน และคอยดูแลคนในบ้าน ให้อยู่รอดปลอดภัย รวมทั้งเพื่อการบูชาของคนภายในบ้านด้วย ดังนั้นศาลพระภูมิจึงเป็นสิ่งที่ คนไทยเคารพบูชา หากบ้านใดไม่มีการเคารพสักการะบูชาศาลพระภูมิของบ้านตน หรือไม่มี ความเคารพยำเกรง หรือกระทำการใดๆที่เป็นการลบหลู่ เช่น เอาสิ่งของไปฟิงหรือปาศาลพระภูมิ หรือนำสิ่งปฏิกูลเทไว้บริเวณศาลพระภูมิ พระภูมิท่านก็จะให้โทษ เช่น ทำให้คนบ้านเจ็บป่วย เกิดความยุ่งยากในชีวิตหรือถึงตายในที่สุด เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองคนไทยจึงให้ความเคารพนับถือ พระภูมิเป็นอย่างมาก เมื่อบ้านใหม่สร้างเสร็จแล้ว จะต้องมีการตั้งศาลพระภูมิก่อน ซึ่งพิธีนี้อาจทำ ไปพร้อมกับพิธีขึ้นบ้านใหม่ก็ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เรื่องอาหารและเทศกาล งานพิธีสรุปได้ว่า ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับชื่ออาหารไทย โดยใช้วิธีศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์มาใช้ในการวิเคราะห์ชื่ออาหารไทย คงมีเพียงงานวิจัยทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกญาติ คำเรียกรส ชื่อคน ชื่อสถานที่และผ้าทอเท่านั้น ส่วนผลงานที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทยยังไม่มีงานใดวิเคราะห์ชื่ออาหารไทยเลยและจากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการวิเคราะห์โครงสร้างรูปแบบชื่ออาหารไทยจากงานวิจัยที่เกี่ยวกับชื่อสถานที่และชื่อคน ส่วนแนวทางการวิเคราะห์องค์ประกอบก็ได้จากงานวิจัยเกี่ยวกับคำเรียกญาติและผ้าทอ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยมาก ดังนั้นจากข้อสนับสนุนดังกล่าวข้างต้นที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษาเกี่ยวกับชื่ออาหารไทย ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงชื่ออาหาร รวมทั้งศึกษารูปแบบของชื่ออาหารและองค์ประกอบต่างๆที่ทำให้อาหารแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นวิธีในการศึกษา